

Nota autorului

N-am fost de față nici când corabia s-a izbit de stânci, nici când echipajul l-a legat fedeleş pe căpitan. N-am fost martor nici la înșelăciune, nici la omor. Am petrecut însă ani întregi cercetând cu atenție ce a rămas în arhive: jurnale de bord decolorate de apă, corespondență mucegăită, jurnale personale care spun doar jumătate din adevăr, documente aflate în custodia înfricoșătoarei curți marțiale. Cel mai important, am studiat relatările celor implicați, care au participat direct la evenimente. Am încercat să adun toate faptele ca să aflu ce s-a întâmplat cu adevărat. Însă e imposibil să te eliberezi de perspectivele contradictorii și uneori diametral opuse ale participanților. Așa că, în loc să anulez diferențele sau să pun la îndoială dovezile și așa îndoielnice, am încercat să prezint perspectivele tuturor părților implicate și să las verdictul final la aprecierea dumneavoastră și la judecata istoriei.

Prolog

Singurul martor imparțial a fost soarele. Zile întregi s-a uitat la straniul obiect care tot urca și cobora pe suprafața oceanului, azvârlit fără milă de vânt și de valuri.¹ O dată sau de două ori a fost aproape să se izbească de recif, ceea ce ar fi pus capăt poveștii noastre. Însă, cumva – fie că a fost mâna destinului, după cum aveau să fie auzite niște voci mai târziu, fie printr-un noroc chior –, a plutit până într-un golf de pe coasta de sud-est a Braziliei, unde oamenii locului au rămas cu privirea ațintită la el.

Lung de 15 metri și lat de trei, obiectul era un fel de barcă, deși părea mai degrabă o ciudățenie încropită din lemn și petice de pânză. Velele îi erau sfâșiate, tangonul distrus. Apa de mare se scurgea din carenă, iar interiorul duhnea îngrozitor. Trecătorii, apropiindu-se, au auzit zgomote ciudate: treizeci de bărbați erau înghesuiți la bord, aproape numai piele și os. Hainele, câte mai aveau pe ei, le erau complet zdrențuite. Chipurile abia li se mai vedeau din cauza părului încâlcit și plin de sare, care le acoperea fețele ca niște alge.

Erau atât de slăbiți că nici măcar nu se puteau ține pe picioare. Unul dintre ei, de altfel, a murit la scurt timp. Însă cineva, care părea să fie la conducere, făcând un efort imens, s-a ridicat și a anunțat că sunt naufragiați de pe nava Majestății Sale *Wager*, o navă de război britanică.

În Anglia, veștile au fost primite cu neîncredere. În septembrie 1740, în timpul unui conflict imperial cu Spania,

Wager, care ducea la bord în jur de 250 de ofițeri și membri ai echipajului, plecase din Portsmouth alături de o escadră, într-o misiune specială: să pună mâna pe un galion spaniol plin de comori, cunoscut drept „trofeul trofeelor maritime“. În apropiere de Capul Horn, în sudul extrem al Americii de Sud, escadra a fost înghițită de un uragan și se credea că *Wager* se scufundase cu tot cu sufletele de la bord. Dar iată că acum, după 283 de zile de la ultima raportare a vasului, marinarii apăreau ca prin miracol în Brazilia.

Naufragiaseră pe o insulă pustie, în apropiere de coasta Patagoniei. Mare parte din ofițeri și din membrii echipajului pieriseră, însă 81 de supraviețuitori au reușit să pornească în larg într-o barcă improvizată din rămășițele navei *Wager*. Înghesuiți la bord de abia se puteau mișca, au înfruntat vânturi amenințătoare și valuri de maree, furtuni de gheață și cutremure. Mai bine de 50 de oameni au murit în această călătorie anevoioasă. Până să ajungă în Brazilia, după trei luni și jumătate, cei rămași în viață au fost nevoiți să navigheze aproape 3000 de mile marine – una dintre cele mai lungi rute parcurse vreodată de naufragiați. Au fost aclamați pentru ingeniozitatea și curajul lor. După cum spunea conducătorul grupului, e greu de înțeles cum e posibil ca „natura umană să îndure nenorocirile pe care noi am fost nevoiți să le înfruntăm“².

Șase luni mai târziu, o altă barcă ajungea la țărm, odată cu viscolul, pe coasta de sud-vest a statului Chile. Era chiar mai mică – o pirogă urnită din loc de o velă făcută din rămășițele unor pături. La bord se aflau încă trei supraviețuitori, starea lor de sănătate fiind chiar și mai rea. Erau complet sfrijiți și pe jumătate goi, plini de insecte care îi ciupeau peste tot. Unul dintre ei delira atât de tare că părea „să-și fi pierdut mințile“,

după cum spunea un camarad, „nu-și mai amintește numele noastre [...], nici măcar pe-al lui”³.

După ce s-au refăcut puțin și s-au întors în Anglia, acești bărbați le-au adus acuzații șocante celor ajunși în Brazilia. Nu erau eroi, spuneau ei, ci rebeli. În urma disputei care a urmat, cu acuzații de ambele părți, un lucru era clar: în perioada petrecută pe insulă, naufragiații – ofițeri și marinari – se chinaseră să supraviețuiască în cele mai groaznice condiții. Confruntându-se cu foametea și cu temperaturile apropiate de îngheț, au construit un avanpost și au încercat să reinstitue pe uscat ordinea de pe navă. Însă lucrurile au mers din ce în ce mai rău, iar mateloții de pe *Wager*, despre care toată lumea credea că sunt apostoli ai Iluminismului, au decăzut într-o stare hobbesiană de depravare. Au existat facțiuni care s-au luptat între ele, unii au devenit tâlhari, alții au fost abandonați în pustietate, ba chiar s-au comis și crime.

La întoarcerea în Anglia, liderii grupurilor și susținătorii lor au fost chemați de amiralitate să dea socoteală în fața curții marțiale. Procesul amenința să expună fața ascunsă nu doar a celor acuzați, ci și a unui imperiu a cărui misiune publică era răspândirea civilizației.

Mai mulți acuzați au publicat povești senzaționale – care se contraziceau între ele – despre această afacere „întunecată și încurcată”⁴, după cum avea s-o numească unul dintre ei. Filozofii Rousseau, Voltaire și Montesquieu au fost influențați de relatările privitoare la expediție, la fel și Charles Darwin și doi dintre cei mai mari scriitori ai vieții pe mare, Herman Melville și Patrick O'Brian. Acuzații și-au dorit, bineînțeles, să influențeze prin scrierile lor amiralitatea și opinia publică. Un supraviețuitor care, după spusele lui, scrisese o „narațiune fidelă”⁵, stăruia: „Am fost cu mare băgare de seamă să nu adaug niciun cuvânt neadevărat: căci fățarniciile de orice fel ar fi de-a dreptul nebunești într-o lucrare menită să salveze reputația autorului ei.”⁶ În schimb, conducătorul taberei adverse spunea că inamicii lui au însălat o „narațiune incompletă”⁷

și „ne-au ponegrit prin cele mai mari calomnii”⁸. „Adevărul este cel care ne va ridica sau ne va doborî”, promitea el. „Dacă adevărul nu va fi de partea noastră, atunci nimic nu ne va putea ajuta.”⁹

Cu toții impunem o anumită coerență, un sens evenimentelor haotice din viața noastră. Răscolim imaginile brute din memorie, alegem, lustruim, ștergem. Ne prezentăm ca eroi ai poveștilor noastre și, în felul acesta, reușim să trăim împăcați cu ceea ce am făcut sau cu ceea ce nu am făcut.

Însă acești oameni credeau că viața lor depinde la propriu de poveștile pe care le spun. Dacă nu reușeau să spună o poveste credibilă, aveau să fie legați cu ștreangul de-un capăt de vergă și spânzurați.

PARTEA I

LUMEA DE LEMN

RUTA NAVEI WAGER



